

Explaining the conceptual model of the Resistance in Ayatollah Khamenei's thought

Assiyeh Mahdipour*

Received: 2019/07/22

Accepted: 2019/10/15

The victory of the Islamic Revolution is due to the use of the liberating talents of the Shi'ite narrative of political Islam in providing a pattern of resistance to the hegemony of the West and its hegemonical values. The study of the concept of resistance, and its conceptual model in the thought of the Supreme Leader as components determining the progress of the Islamic society and overcoming the challenges posed by the power-domination system is the subject of this paper. Analysing of the statements of the Supreme Leader since 1989 shows that this concept in his thought is an importance factor for reaching the horizon of Islamic civilization and the pattern of Iranian Islamic progress. The method used in this research is Content Analysis; from 93 lectures, during the years 1368. till the spring of 1398, in the first two steps, the open and axial coding of 146 codes and 11 categories was identified. In the next step, by analyzing the collected data and the relationship between the points, concepts and categories; the field of resistance dimensions, obstacles, solutions, consequences and its outlook in the conceptual model is designed using a paradigmatic method.

Keywords: Ayatollah Khamenei, Islamic Civilization, Resistance, Supreme Leader.

* Associate Professor of Political Science at Shahid Chamran, Ahwaz, I.R.Iran.

assmahdipour@scu.ac.ir

تبیین مدل مفهومی مقاومت در اندیشه آیت الله سیدعلی خامنه‌ای

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۴/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۷/۲۳

مقاله برای بازنگری به مدت ۳۱ روز نزد نویسنده بوده است.

آسیه مهدی‌پور*

چکیده

پیروزی انقلاب اسلامی مرهون به کارگیری استعداد رهایی‌بخش روایت شیعی از اسلام سیاسی در ارائه الگوی مقاومت در برابر سلطه استکباری غرب و ارزش‌های استعلایی مدرنیته غربی در برابر ارزش‌های دینی در قرن جدید محسوب می‌شود. ظرفیتی که به تدریج به الگوی تأثیرگذار و ساختارشکن در معادلات نظام قدرت جهانی تبدیل شد. بررسی چستی مفهوم مقاومت، ابعاد، زمینه‌ها، پیامد و چشم‌انداز مقاومت و ارائه مدل مفهومی آن در اندیشه مقام معظم رهبری به عنوان مؤلفه‌ای تعیین‌کننده در پیشرفت جامعه اسلامی و غلبه بر چالش‌های ناشی از قدرت‌طلبی نظام سلطه موضوع این مقاله است. روش پژوهش موردنظر محقق «داده بنیاد» است. بر مبنای این روش از میان ۹۳ سخنرانی، طی سال‌های ۱۳۶۸ تا بهار ۱۳۹۸، در دو گام اول کدگذاری باز و محوری ۱۴۶ کد و ۱۱ مقوله مشخص شد و در گام بعدی با تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری‌شده و ارتباط میان نکات، مفاهیم و مقوله‌ها؛ زمینه مقاومت، ابعاد، موانع، راهکارها، پیامدها و چشم‌انداز آن در مدل مفهومی طراحی شده است. نفی سلطه، استقلال، بازدارندگی چندبُعدی و دستیابی به تمدن نوین اسلامی طرح کلی مفهوم مقاومت در این بررسی است.

واژگان کلیدی: بازدارندگی، تمدن اسلامی، سیدعلی خامنه‌ای، مقام معظم رهبری، مقاومت.

مقدمه

بیان مسئله: تحلیل جایگاه و موقعیت بازیگران موفق در نظام‌های مختلف، حکایت از آن دارد که اعتقاد به مقاومت و اجرای آن در قالب الگویی کارآمد، نقش محوری در دستیابی به اهداف دارد. به همین خاطر است که تجزیه و تحلیل الگوهای مقاومت به موضوعی راهبردی تبدیل شده است و نظام‌های سیاسی مختلف نسبت به آن اهتمام دارند. منافع جمهوری اسلامی ایران بنا به شرایط در ارتباط وثیق با این موضوع است که دغدغه محوری پژوهش حاضر را شکل می‌دهد.

اهمیت: تلاش برای ارائه تلقی و الگویی بومی از مقاومت، نخست دارای اهمیت نظری بوده و می‌تواند دانش بومی در این زمینه را تقویت نماید؛ اما افزون بر این، اهمیت راهبردی این مسئله را نباید نادیده انگاشت. دلیل این امر به مطرح بودن موضوع حاضر در سطح سیاست عملی کشور است که حکایت از اهمیت عملی آن دارد.

ضرورت: ضعف نظریه و الگوی بومی مقاومت، می‌تواند به سلطه نگرش‌های غیربومی و در نتیجه فرسایش سیاست‌های مقاومتی ایران منجر شود. پدیده‌ای که به صورت مستقیم منافع راهبردی جمهوری اسلامی ایران را به مخاطره می‌افکند.

اهداف: هدف اصلی این مقاله توسعه و تقویت دانش بومی در موضوع مقاومت است؛ برای همین اندیشه‌های مقام معظم رهبری به عنوان مبنای تحلیل انتخاب شده است. کمک به جریان تحلیل علمی در کشور با محوریت اندیشه‌های مقام معظم رهبری و تقویت نقش آکادمیک دانشگاه‌ها در مطالعات راهبردی، از جمله اهداف فرعی این پژوهش است.

۱. پیشینه تحقیق

در ارتباط با موضوع مقاومت در گفتمان انقلاب اسلامی دیدگاه‌ها و متون مختلفی منتشر شده است. با توجه به موضوع مورد بررسی که الگوی مفهومی مقاومت را مورد تأکید قرار می‌دهد می‌توان منابع مرتبط با این موضوع را در چهار دسته تقسیم‌بندی کرد:

۱-۱. جایگاه مقاومت اسلامی ایران در مناسبات بین‌المللی

این آثار با محوریت مقاومت اسلامی در ایران و بیان پیامدهای آن تحقیق شده است.

یافته‌های این پژوهش‌ها نشان می‌دهد انقلاب اسلامی ایران در سطح ساختاری؛ ساخت سیاسی، نحوه توزیع قدرت و بازیگران روابط بین‌الملل را به چالش کشیده و باعث تقویت بازیگران جدید دولتی و غیردولتی، جنبش‌ها و ملت‌ها در صحنه ساختار بین‌المللی شده و در سطح کارکردی مباحث اصلی؛ صلح، عدالت و امنیت را تحت تأثیر قرار داده است (برای مثال می‌توان به این منابع: رضاپور، ۱۳۹۳؛ دادوند و همکاران، ۱۳۹۷ اشاره کرد).

۲-۱. تأثیرات نظری مقاومت اسلامی بر نظریه‌های متعارف

این منابع تأثیر نظری مقاومت اسلامی بر رهیافت‌های رئالیستی و پوزیتیویستی سیاست بین‌الملل را محور بررسی خود قرار داده است. زبان سیاسی مقاومت اسلامی در دهه ۱۹۸۰ از فراگیری و کارآمدی علمی بیشتری در برخورد با رهیافت‌های پوزیتیویستی رئالیسم ساختارگرا و نمادهای عینی در سیاست بین‌الملل برخوردار بوده و انقلاب اسلامی کارآمدی روش‌شناسی پوزیتیویستی در سیاست بین‌الملل را کاهش داده است (در این زمینه می‌توان به منابع: پوستین‌چی و متقی، ۱۳۹۱؛ قادری کنگاوری، ۱۳۹۲ اشاره کرد).

۳-۱. مقاومت و پدیده بیداری اسلامی

دسته سوم متون به تبیین مقاومت در گفتمان اسلام سیاسی و نقش آن در بیداری اسلامی متمرکز است. بر این اساس گفتمان اسلام‌گرایی نوعی مقاومت در برابر سلطه گفتمان مدرنیته غربی است. این دیدگاه معتقد است گفتمان اسلام‌گرایی با تعریف سیاسی از اسلام، نیروهای به حاشیه رانده شده گفتمان مدرنیته را جذب می‌کند (منابع مرتبط با این دیدگاه شامل: محمدی، ۱۳۹۲؛ قزلسفلی و فرخی، ۱۳۹۲ می‌باشد).

۴-۱. اسلام سیاسی در اندیشه امام خمینی و بیانات آیت‌الله خامنه‌ای به عنوان مبنای مقاومت

اما برخی منابع اگرچه به طور مشخص موضوع مقاومت را محور مطالعه قرار نمی‌دهد اما به بحث نظام سیاسی و دولت اسلامی مطلوب می‌پردازد. تکیه بر ظرفیت درون‌زا،

استقلال، مبارزه با سلطه و عدالت‌گستری از جمله ویژگی‌های دولت مطلوب است که در اندیشه امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) و مقام معظم رهبری عنوان شده است. این مختصات می‌تواند مبنای اندیشه مقاومت در بحث اسلام سیاسی و ضرورت نظام‌سازی در گفتمان انقلاب اسلامی ایران باشد (قهرمان و کشاورز، ۱۳۹۵؛ مهری، ۱۳۹۵). بررسی‌ها نشان می‌دهد در زمینه الگوی مفهومی مقاومت و مسائل پیرامون آن در مقایسه با برخی موضوعات مشابه کار پژوهشی قابل‌توجهی انجام نشده و در این خصوص شاهد کمبود منابع مطالعاتی هستیم. درباره الگوی مفهومی مقاومت در گفتمان انقلاب اسلامی و به ویژه اندیشه مقام معظم رهبری، این مقاله کار جدیدی محسوب می‌شود. مهم‌ترین یافته این مقاله طراحی مدل مفهومی و به نوعی ارائه کاری بنیادی نظری است که در مطالعات پیشین انجام نشده است.

۲. روش تحقیق

روش پژوهش نظریه داده بنیاد^۱ است؛ که به تحقیق کیفی گرایش دارد. نظریه‌پردازی داده بنیاد، با استفاده از منطق استقرائی به دنبال کشف نظریه است از این‌رو پژوهشگر را قادر می‌سازد بر پایه مشاهدات تجربی داده‌ها را دسته‌بندی و سپس گزارش نظری خود را ارائه کند (Fernandez, 2004, p. 84; Martin and Turner, 1986, p. 141). این روش بر سه رکن: مفاهیم، مقوله‌ها (طبقه‌ها) و قضیه‌ها یا آنچه در ابتدا «فرضیه‌ها» نامیده می‌شود، استوار است. همچنین در این پژوهش سه فرایند مشخص وجود دارد که رویه‌های نمونه‌گیری نوعاً بر اساس آن‌ها انتخاب می‌شوند. این سه فرایند عبارت‌اند از: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی (الوانی و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۲۷). همان‌گونه که اشاره شد داده بنیاد یک روش‌شناسی اکتشاف نظریه استقرائی است که محقق در چارچوب نظری، ویژگی‌های عمومی یک موضوع را مشخص می‌کند و به صورت هم‌زمان، چارچوب خود را بر مشاهدات یا داده‌های تجربی استوار می‌سازد (Neuman, 1997, p. 234). در اینجا به طور خلاصه ابعاد مختلف این روش پژوهشی از نظر روش‌شناختی بیان می‌شود:

یک. جهت‌گیری پژوهش، بنیادی است (ایجاد درک بهتر پدیده‌ها برای دستیابی به نظریه).
دو. فلسفه یا پارادایم حاکم بر پژوهش از نوع تفسیری است و مبانی فلسفی آن

پدیدار شناختی است. سه. رویکرد پژوهش استقرائی است که با خلاقیت، مفاهیم را در قالب مقوله‌ها و قضیه‌ها تدوین می‌نماید. چهار. هدف این پژوهش اکتشافی است که به کشف و شناسایی متغیرهای مهم و ارائه فرضیه‌هایی برای تحقیق بیشتر می‌پردازد. در اینجا با استفاده از سه فرایند کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی مدل مفهوم مقاومت در اندیشه مقام معظم رهبری تبیین و طراحی شده است. در هر یک از مراحل کدگذاری کدها، نکات کلیدی، مفاهیم و مقوله‌ها با مطالعه دقیق بیانات ایشان از ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۸ استخراج شده و سپس ارتباط میان مقوله‌ها و مفاهیم در قالب یک مدل نظری ارائه می‌شود.

۳. مبانی مفهومی و نظری مقاومت

۳-۱. مفهوم‌شناسی

مقاومت مفهومی عام است که حکایت از ایستادگی بازیگر در برابر تحولی دارد که به دنبال تغییر شرایط و مناسبات است (نک. میرقادری و کیانی، ۱۳۹۱، ص. ۷۳). مقاومت اگر متأثر از اصول الهی باشد نصرت الهی شامل حال صاحب آن خواهد شد. این مقاومت موجب عزتمندی و تن ندادن به خفت در برابر دشمنان است که این مبارزه در اسلام با نام «جهاد» شناخته می‌شود؛ اما اگر با انگیزه شیطانی و در مقابل فراخوان به سعادت و رهایی از ظلم باشد؛ مقاومت منفی شکل می‌گیرد (قاسمی، ۱۳۹۷، ص. ۷۷).

۳-۲. نظریه مقاومت اسلامی

در اسلام مقاومت مفهومی پویا و رهایی‌بخش در مقابل سلطه مطرح شده است که از متن قرآن و سنت رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌وآله نشئت می‌گیرد و می‌توان گفت انقلاب اسلامی نیز از همین مفهوم مقاومت پویا و فعالانه در برابر نظام سلطه الگو گرفته است. همچنین شکل‌گیری «پارادایم کربلا» بر پایه دو ارزش محوری «هیئات منالذله» با هدف دفاع از کرامت و عزت آدمی و «کل یوم عاشورا و کل ارض کربلا» با هدف تداوم ابدی فرهنگ عاشورا در اقصی نقاط جهان است که مکتب رئالیستی قدرت محور غرب را با

«گفتمان قدرت مقاومت» به چالش کشیده است (اکبری، ۱۳۹۷، ص. ۸).

تمدن اسلامی آرمان مشترکی را فراهم کرد که کلیه مسلمانان می‌توانستند با نام مقاومت در برابر دست‌اندازی‌های غرب به آن توسل جویند. برخی معتقدند پارادایم مقاومت در اساس از یک سازه سه‌بعدی شناختی، پست‌مدرنیستی، پسااستعمارگرایی و انقلاب اسلامی تشکیل می‌شود که ژنو کالچر جدیدی را در برابر هژمونی لیبرال دموکراسی محسوب می‌شود. کتاب شرق‌شناسی ادوارد سعید (۱۳۷۷) و کتاب وضعیت پست‌مدرن (لیوتار، ۱۳۹۵) در چارچوب نظریه انتقادی از پویای تئوری مقاومت در برابر هژمونی است که هم‌زمان با وقوع انقلاب اسلامی به عنوان اقدام عملی در برابر هژمونی غرب نقطه عطفی در روند مقاومت محسوب می‌شود (اکبری، ۱۳۹۷، ص. ۱۸).

با پیروزی انقلاب اسلامی مسئله مقاومت به یک راهبرد در عرصه عمل سیاسی تبدیل شد. در ابتدا این راهبرد معطوف به دو ابرقدرت بود اما با فروپاشی بلوک شرق، مقاومت اساساً در مقابل لیبرالیسم تداوم یافت. با رحلت امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) و آغاز رهبری آیت‌الله خامنه‌ای این گفتمان وارد مرحله جدیدی شد و آن تأثیر این راهبرد در تشکیل تمدن نوین اسلامی است. واژه مقاومت در اندیشه رهبری از آغاز تاکنون از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. بررسی بیانات ایشان از سال ۱۳۶۸ تا به امروز نشان می‌دهد که مفهوم مقاومت در منظومه فکری ایشان به عنوان چراغ و نقشه راه برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی است. مفهوم مقاومت و سایر مفاهیم مترادف آن از جمله استقامت، ایستادگی، پایداری و... به کرات در بیانات و دغدغه‌های ایشان ملاحظه می‌شود.

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها

۴-۱. کدگذاری باز

کدگذاری باز نخستین گام فرایند تحلیلی است. شناسایی مفاهیم از طریق داده‌ها و کشف ابعاد و ویژگی آن‌ها در این مرحله انجام می‌شود (Strauss and Corbin, 1998, p. 49 and Lee, 2001). کدگذاری باز مرحله اول کدگذاری داده‌های به‌دست آمده از بیانات مقام معظم رهبری طی سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۸ است این بیانات بر اساس جستجوی واژه مقاومت و واژه‌های مترادف آن (ایستادگی، استقامت و پایداری) است که در ادامه نتیجه آن گزارش شده است:

جدول شماره (۱): کدگذاری باز مقاومت در بیانات رهبری^۲

نشانه‌ها (کدها)	نکات کلیدی (داده)	مفاهیم	مقولات
PA1	یک خصوصیت از خصوصیات امام هست که بنده امروز درباره آن بیشتر می‌خواهم صحبت کنم و آن، خصوصیت «مقاومت» است؛ مقاومت، ایستادگی. آن چیزی که امام را در هیئت یک مکتب، یک اندیشه، یک تفکر، یک راه، مطرح کرد برای زمان خود و در تاریخ، بیشتر این خصوصیت بود؛ خصوصیت ایستادگی، مقاومت، عدم تسلیم در مقابل مشکلات و موانع (بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴)	ویژگی اندیشه و مکتب امام خمینی رحمة‌الله‌علیه مقاومت و عدم تسلیم در مقابل مشکلات و موانع	مقاومت و اسلام سیاسی
PA3	معنای مقاومت چیست؟ معنای مقاومت این است که انسان یک راهی را انتخاب کند که آن را راه حق می‌داند، راه درست می‌داند و در این راه شروع به حرکت کند و موانع نتواند او را از حرکت در این راه منصرف کند و او را متوقف کند؛ این معنای مقاومت است (بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴)	معنای مقاومت، پایداری و ایستادگی در راه حق و درست	ماهیت و معنای مقاومت
PA4	حرف امام چه بود که بر آن ایستادگی و پافشاری می‌کرد؟ حرف امام حاکمیت دین خدا بود؛ حاکمیت دین خدا و مکتب الهی بر جامعه مسلمین و بر زندگی عموم مردم؛ این حرف امام بود. بعد از آنکه توفیق این را پیدا کرد که بر موانع غلبه پیدا کند و نظام جمهوری اسلامی را تشکیل بدهد، اعلام کرد که ما نه ظلم می‌کنیم، نه زیر باز ظلم می‌رویم؛ ظلم نمی‌کنیم اما زیر بار ظلم هم نمی‌رویم؛ با ظالم کنار نمی‌آییم و از مظلوم حمایت می‌کنیم؛ این حرف امام بود	معنای مقاومت در اندیشه و راه امام حاکمیت دین خدا بر زندگی و جامعه اسلامی و تشکیل جمهوری اسلامی، ظلم‌ستیزی	ماهیت و معنای مقاومت و اسلام سیاسی چشم‌انداز مقاومت

نشانه‌ها (کدها)	نکات کلیدی (داده)	مفاهیم	مقولات
	(بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴)		
PA6	این مقاومت به تدریج از مرزهای جمهوری اسلامی فراتر رفت. نه اینکه ما بخواهیم این عنوان مقاومت را یا فکر مقاومت را صادر کنیم که بعضی‌ها - از سیاسیون، از دیگران - در گوشه و کنار اعتراض می‌کنند که چرا قدس. می‌خواهید انقلاب را صادر کنید. ما انقلاب را صادر نمی‌کنیم؛ انقلاب، فکر است، اندیشه است، راه است؛ اگر مورد پسند و قبول یک ملتی قرار بگیرد، به خودی‌خود آن ملت آن را می‌پذیرد. ما مگر برای روز قدس امسال رفتیم به این کشورها گفتیم که شما بیایید راه پیمایی کنید؟ خودشان کردند، خودشان خواستند؛ خود مقاومت مورد قبول ملت‌ها قرار گرفت (بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴)	فکر انقلاب و مقاومت ملت ایران به خودی‌خود به سایر ملت‌ها سرایت کرد مانند راهپیمایی روز قدس.	نتایج مقاومت
PA7	امروز در منطقه ما، منطقه غرب آسیا، کلمه مشترک ملت‌ها مقاومت است؛ مقاومت را همه قبول دارند. البته بعضی جرئت می‌کنند وارد میدان مقاومت بشوند، بعضی جرئت نمی‌کنند؛ اما آن کسانی هم که جرئت می‌کنند کم نیستند. همین شکست‌هایی که در این چند سال، آمریکایی‌ها در عراق و در سوریه و در لبنان و در فلسطین و مانند این‌ها داشتند، محصول مقاومت گروه‌های مقاومت است. جبهه مقاومت، امروز یک جبهه قوی است (بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴)	امروز کلمه مشترک میان ملت‌های غرب آسیا مقاومت است که یک جبهه بسیار قوی به وجود آورده است (سوریه، لبنان، عراق و...)	نتایج مقاومت

نشانه‌ها (کدها)	نکات کلیدی (داده)	مفاهیم	مقولات
PA13	خطای بزرگ، این است که کسی تصور کند که در مقابل گردن کلفت‌های عالم نمی‌شود مقاومت کرد، نمی‌شود ایستاد (بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴)	تصور ناتوانی در مقابل قدرت‌های دنیا بزرگ‌ترین خطا در ایستادگی	آسیب‌ها و مشکلات مقاومت
PA17	هدف مقاومت عبارت است از رسیدن به نقطه بازدارندگی. هم در اقتصاد، هم در مسائل سیاسی کشور، هم در مسائل اجتماعی، هم در مسائل نظامی باید به نقطه‌ای برسیم که این نقطه بازدارنده باشد، یعنی بتواند جوری خود را نشان بدهد که دشمن را از تعرض به ملت ایران در همه زمینه‌ها منصرف کند (بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴)	هدف از مقاومت رسیدن به نقطه بازدارندگی منظور از بازدارندگی در همه زمینه‌ها؛ سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی	چشم‌انداز مقاومت
PA19	اندیشه مقاومت، قدرتمندترین سلاح یک ملت است؛ پس طبیعی است که دشمن بخواهد این سلاح را از دست ملت ایران بگیرد؛ [لذا] روی اندیشه مقاومت شروع می‌کنند به وسوسه کردن، تردید افکنی: «آقا، چه فایده دارد، نمی‌شود». باید اندیشه مقاومت از ترفند دشمن مصون بماند و با ترفند دشمن تضعیف نشود (بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴)	دشمن با تهدید و تطمیع می‌خواهد مقاومت مردم را مأیوس و دچار تردید کند.	مقاومت و دشمنان
PA21	همبستگی ملی بسیار مهم است، کنار گذاشتن دعوای سیاسی و جناحی بسیار مهم است و یکی از مهم‌ترین مسائل حفظ ارتباط قلبی با خدای متعال است (بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴)	همبستگی ملی و کنار گذاشتن اختلافات سیاسی و حفظ ایمان الهی راه رسیدن به پیروزی	راهکارهای مقابله با آسیب‌های مقاومت

با تأمل در جدول بالا مشخص می‌شود که ماهیت ارزشی و هنجاری مقاومت و ضرورت کاربست آن در مقابل دشمنان، به صورت خاص مدنظر مقام معظم رهبری بوده‌اند.

۴-۲. کدگذاری محوری

در جدول ۲ کدگذاری محوری نشان می‌دهد که مقولات فرعی در ذیل مقوله محوری قرار می‌گیرند. این کدگذاری ارتباط مقوله‌ها به زیرمقوله‌ها و پیوند مقوله‌ها در سطح ویژگی‌ها و ابعاد را مشخص می‌سازد. از آن جایی که این کدگذاری حول «محور» یک مقوله تحقق می‌یابد، کدگذاری محوری نامیده می‌شود (Strauss and Corbin, 1998 and Lee, 2001, p. 49).

جدول شماره (۲): کدگذاری محوری^۳

مفاهیم و کدها	مقولات	ردیف
<p>پایداری و ایستادگی در راه حق و درست (PA3). اندیشه و راه امام حاکمیت دین خدا بر زندگی و جامعه اسلامی و تشکیل جمهوری اسلامی، ظلم‌ستیزی (PA4). مقاومت هر ملت هویت خواه و پایبند به ارزش‌های انسانیت (PA10). عنصر اول منطق مقاومت، عنصر دوم: مقاومت موجب عقب‌نشینی، عنصر سوم؛ هزینه تسلیم بیشتر از هزینه مقاومت (PA11). عنصر چهارم ایمان به وعده الهی (PA12). رایج شدن مفهوم دکترین مقاومت امام خمینی بعد از آزادسازی خرمشهر در ادبیات سیاسی جهان (PA15). نحوه مواجهه ما با مسائل و دشمنانمان: شجاعانه و نه مرعوبانه، عاقلانه و نه احساسی، مبتکرانه و نه منفعلانه و امیدوارانه و نه مأیوسانه (PA18). راه استقامت راه رسیدن به تمدن اسلامی و نظام حقیقی اسلامی و جامعه اسلامی (PC1). ویژگی دولت مقاومت؛ تسلیم‌ناپذیری در مقابل زورگویان و ایستادگی در موضع اقتدار (PC5). پایبندی به ارزش‌ها در تعبیر قرآنی به معنای استقامت که نقطه مقابل آن عمل‌گرایی افراطی (PD15). علاوه بر دو جهاد اکبر و اصغر، جهاد کبیر نیز وجود دارد که به معنای عدم اطاعت از دشمنان (PD15). ویژگی‌های جهاد کبیر؛ اطاعت نکردن از دشمن در همه میدان‌ها (PD18). جهاد کبیر معنای وسیع‌تری از جهادهای دیگر دارد (PD19).</p>	<p>جهاد کبیر</p>	<p>۱</p>

مفاهیم و کدها	مقولات	ردیف
<p>ویژگی اندیشه و مکتب امام خمینی مقاومت و عدم تسلیم در مقابل مشکلات و موانع (PA1). مقاومت و ایستادگی مکتب امام خمینی معنابخش آیات قرآنی درباره ایستادگی (PA2). راه امام حاکمیت دین خدا بر زندگی و جامعه اسلامی و تشکیل جمهوری اسلامی، ظلم‌ستیزی (PA4). رایج شدن مفهوم دکتورین مقاومت امام خمینی بعد از آزادسازی خرمشهر در ادبیات سیاسی جهان (PA15). اسلامی که نظام‌سازی و حکومت‌سازی کند قادر به ایستادگی در مقابل استکبار (PD16). در دنیای اسلامی سایر تفکرات از جمله چپ، مارکسیسم و سوسیالیسم عقیم مانده و تنها تفکر اسلامی راه ایستادگی را برای ملت‌ها روشن می‌سازد (PH5). پیروزی انقلاب اسلامی و اهتزاز پرچم اسلام در ایران برای نظام سلطه قابل پیش‌بینی نبود (PI2). عدالت، مردم‌سالاری، کرامت انسانی و آزادی انسانی ویژگی جامعه اسلامی است که از اهداف عالی اسلامی (PI9). فقط جمهوری اسلامی توانست در مقابل نفوذ و فشار آمریکا مقاومت کند (PL5). امام خمینی و لزوم ایستادگی قاطع در مقابل مستکبران (PL7). ایمان امام به ایستادگی باعث پیروی جوانان و آحاد مردم (PL8). استقامت در اهداف لازم است اما در روش‌ها نیاز به تغییر و رفع خطا، نباید جای هدف با روش اشتباه شود (PN9). عدالت خواهی حضرت علی علیه‌السلام الگوی ایستادگی جمهوری اسلامی (PM2). امام مظهر مقاومت و امید به آینده و پیشرفت (PN4). فلسفه سیاسی امام عامل مهم تسلیم‌ناپذیری و استقامت ملت ایران (PN10). مسئولان نظام باید مقاومت با تدبیر را سرلوحه کار خود قرار دهند (PN11). استقامت فصل مشترک دو حرکت حسینی و خمینی (PN22). خط روشن نهضت عاشورا استقامت امام حسین علیه‌السلام (PN25). ایستادگی از جمله خصوصیات ولایت است (PN26).</p>	<p>مقاومت و ایستادگی سیاسی</p>	<p>۲</p>

مفاهیم و کدها	مقولات	ردیف
<p>قبل از انقلاب مسئله اصلی طاغوت، بعد از انقلاب تثبیت نظام، در زمان جنگ مقابله با تجاوز صدام و بعد از آن مسئله اصلی اقتصاد است (PA20). دولت جمهوری اسلامی دولت مقاومت (PC2). جمهوری اسلامی در حمایت از مظلوم فرقی میان شیعه و سنی یا سایر مذهب قائل نشده است (PE7). جمهوری اسلامی ایران از فلسطین و همه کسانی که با سیاست‌های تفرقه‌افکنانه آمریکا مخالف‌اند حمایت می‌کند (PE8). دفاع از مقاومت در منطقه مبارزه با اسرائیل (PG4). استقامت و ایمان به خدا شرط احراز مسئولیت در جمهوری اسلامی، عزت، امنیت، عدالت و مردم‌سالاری در سایه اسلام راه ثابت و پایدار جمهوری اسلامی (PK3). جمهوری اسلامی ایران مرکز و محور مقاومت در منطقه (PL1). مسئولان نظام باید مقاومت با تدبیر را سرلوحه کار خود قرار دهند (PN11). جمهوری اسلامی از آغاز در مقابل زورگویی، تحمیل و فشار مستکبران راه ایستادگی به جای عقب‌نشینی را برگزید (PN13).</p>	<p>مقاومت و جمهوری اسلامی</p>	<p>۳</p>
<p>ملت‌های با هویت و با شرف در مقابل نظام سلطه مقاومت می‌کند (PA9). مقاومت و ایستادگی مردم نتیجه خواهد داد (مقاومت مردم یمن، فلسطین) (PB2). پایداری ملت ایران در مقاومت و ایستادگی (PB8). مردم با وجود برخی اختلاف‌نظرها برای ایران، استقلال و اسلام ایستادگی می‌کنند (PD1). جنگ‌های امروز دنیا جنگ اراده‌هاست و تنها راه پیروزی تکیه بر ایستادگی مردم (PE6). توصیه به ملت‌ها جهت اتکا به خویشتن، اعتماد به خداوند و به‌کارگیری خرد انسانی (PH6). اراده ملت‌ها برای ایستادگی و خودباوری و ایمان الهی (PI1). ایستادگی مردم پشتوانه ایستادگی مسئولان است (PJ1). دولت‌های وابسته به استکبار ملت‌های خود را هم وابسته و ذلیل می‌کنند ملت‌ها باید بیدار باشند (PL4). امروز در دنیا نه جنگ توپ و تفنگ که جنگ اراده‌ها برپاست و ملت ایران در مرکز این جبهه جنگ است (PM6). پیشگامی و آمادگی همیشگی ملت‌ها برای مقاومت (PN6).</p>	<p>مقاومت مردم محور</p>	<p>۴</p>

مفاهیم و کدها	مقولات	ردیف
<p>تصور ناتوانی در مقابل قدرت‌های دنیا بزرگ‌ترین خطا در ایستادگی (PA13). شناخت قدرت مقاومت شناخت درست از حقایق مربوط به خود و دشمن (PA14). هزینه تسلیم بیشتر از هزینه مقاومت... عقب‌نشینی در مقابل آمریکا موجب پیشروی و بهانه‌جویی بیشتر آن‌ها (PB7).</p> <p>عقب‌نشینی در مسئله هسته‌ای باعث پیشروی آمریکا (PD7). غفلت، خیانت، دنیاطلبی و کوتاه‌بینی موجب شکست مقاومت (PD13). مسلمانان در مقابل تفرقه‌افکنی دشمن بصیرت داشته باشند (PE3). جنگ داخلی و از بین بردن زیرساخت‌ها اقدامات دشمن در کشورهای اسلامی (PI10).</p> <p>متوقف شدن در میانه راه، ناامیدی از مشکلات و موانع برای ادامه راه از جمله آفت‌های پیشرفت ملت ما (PI13). ترس، بی‌صبری، مادی‌گرایی و عشرت‌طلبی جبهه حق در مقابل باطل را به شکست و ضعف می‌کشاند (PK4). سستی در استقامت باعث ناکامی و عقب‌نشینی (PK4). مدیران و مسئولان ترسو باعث شکست جمهوری اسلامی می‌شوند (PL6). ناتوانی برخی کشورها در مقامت علیه نظام سلطه به دلیل اختلاف بین مسئولان و نیز ضعف پشتوانه افکار عمومی (PN1). آفت ملت‌ها در ایستادگی ترس از خطرات و هزینه‌های مقاومت (PN2). هر جا وادادگی نشان دادیم ضربه خوردیم (PN12).</p>	<p>ایستادگی و مقاومت</p>	<p>۵</p>

مفاهیم و کدها	مقولات	ردیف
<p>شناخت قدرت مقاومت، شناخت درست از حقایق مربوط به خود و دشمن (PA14). نحوه مواجهه ما با مسائل و دشمنانمان: شجاعانه و نه مرعوبانه، عاقلانه و نه احساسی، مبتکرانه و نه منفعلانه و امیدوارانه و نه مأیوسانه (PA18). همبستگی ملی و کنار گذاشتن اختلافات سیاسی و حفظ ایمان الهی راه رسیدن به پیروزی (PA21). هویت‌خواهی و توکل به خدا زمینه ایستادگی و مقاومت (PB1). دشمن‌شناسی لازمه تصمیم‌گیری به موقع (PD2). مقاومت‌سازی و نیرومندسازی کشور (PD3). مقاومت‌سازی و وظیفه همگی (مسئولان، سیاستمداران، حوزه، دانشگاه و همه فعالین فرهنگی) (PD4). ایمان اسلامی مهم‌ترین عنصر مقاومت و نیرومندسازی کشور (PD5). شناخت وسایل مقاومت و دشمن شرط موفقیت در مقابل دشمن، عدم شناخت کمک به دشمنان مقاومت (PD6). حفظ تقوا در رفتار شخصی موجب اقتدار و ایستادگی در مقابل استکبار (PD14). عقب‌نشینی باعث توقف دشمن نمی‌شود (PD20). ایمان به نصرت الهی باعث سرکوبی دشمنان انقلاب شد. (قانون الهی، مقاومت صادقانه و نصرت الهی) (PE1). مسلمانان در مقابل تفرقه‌افکنی دشمن بصیرت داشته باشند (PE3). شفاف‌سازی و تبیین حقایق امور برای مردم باعث وفاداری و مقاومت بیشتر آن‌ها خواهد شد (PE10). توصیه به ملت‌ها جهت اتکا به خویشتن، اعتماد به خداوند و به‌کارگیری خرد انسانی (PH6). توصیه به تقوا و ایستادگی و فداکاری (PI4). ایستادگی و وحدت مردم و مسئولان باعث شکست و نومیدی دشمنان می‌شود (PI12). دولت‌های وابسته به استکبار ملت‌های خود را هم وابسته و ذلیل می‌کنند ملت‌ها باید بیدار باشند (PL4). مسئولان و مردم باید برای رسیدن به قله عظمت و افتخار با آگاهی و شجاعت ایستادگی کنند (PK2). نباید از خطرات مقاومت ترسید (PM4). راه مقابله با تجاوزگری صهیونیسم و شیطان بزرگ مقاومت فداکارانه (PN3). مسئولان باید مقاومت با تدبیر را سرلوحه کار خود قرار دهند (PN5). هرگونه کارشکنی و مزاحمت با مقاومت از میان می‌رود (PN11). ایمان مهم‌ترین عنصر مقاومت و مبارزه (PN14). تقویت اراده و استقامت ما با تأمل در آیات قرآن امکان‌پذیر است (PN28). تنها راه‌حل مسئله فلسطین مقاومت (PN30).</p>	<p>راه کارهای مقابله با آسیب‌ها و مشکلات مقاومت.</p>	<p>۶</p>

مفاهیم و کدها	مقولات	ردیف
<p>دشمن با تهدید و تطمیع می‌خواهد مقاومت مردم را مأیوس و دچار تردید کند (PA19). مقاومت مانع دست‌اندازی استکبار به ثروت‌های مادی و معنوی، استکبار و زیاده‌طلبی (PC3). چون جمهوری اسلامی دولت مقاومت است قدرت‌طلبان با آن دشمنی می‌کنند (PC4). کارنامه آمریکا و دولت‌های غربی بی‌انگیزه‌تر از ۵۰ کودتا علیه دولت‌ها و اقدام علیه مقاومت مردمی (PF1). دشمنی آمریکا علیه ملت ایران و جمهوری اسلامی صرفاً مسئله هسته‌ای نیست بلکه بهانه‌جویی پایان‌ناپذیر است (PG2). تلاش دشمنان برای برهم زدن محاسبات مقاومت و ایجاد تردید و ناامیدی در بین مردم (PH3). هدف راه‌اندازی جنگ در سوریه تضعیف خط مقاومت (PI3). دنیای استکبار برای مقابله با هویت اسلامی ملت ایران متحد شده (PI11). اقدامات دشمن در تضعیف ایستادگی ملت ایجاد فراموشی و غفلت نسبت به افتخارات و مجاهدت‌ها و زیر سؤال بردن اراده مصمم امام‌رحمه‌الله است (PN15). (فشارهای تبلیغاتی، سیاسی و اقتصادی دشمن). هدف آمریکا و هم‌پیمانانش مخدوش‌سازی چهره مقاومت ملت ایران (PN31).</p>	<p>ملت و دشمنان</p>	<p>۷</p>
<p>عنصر چهارم منطق مقاومت ایمان به وعده الهی در مسیر مقاومت (PA12). در سایه ایمان و اعتماد الهی مقاومت امکان‌پذیر است (PB4). شرایط پیروزی در مقاومت اصلاح درونی و ایمان به وعده الهی (PB5). پیروزی ملت ایران به دلیل حسن‌ظن به وعده الهی و این نسخه پیشرفت مسلمین است (PB6). قانون الهی، مقاومت صادقانه و نصرت الهی (PE1). وعده الهی درباره مردم ایران تحقق یافته است. پیروزی‌های درخشان جمهوری اسلامی در سایه اعتماد به وعده الهی و صبر و مقاومت رخ داد (PG1). ایستادگی، ثبات قدم و ایمان آموزه قرآنی برای رسیدن به پیروزی (PG5). پیامبران الگوی صبر و ایستادگی در مقابل فرعونیان زمان (PH4). کمک الهی و امداد غیبی باعث ایستادگی ما در برابر آمریکا شده است (PH7). ایمان امام به ایستادگی باعث پیروی جوانان و آحاد مردم (PK1). کمک و امداد غیبی در میدان مقاومت به سراغ ملت‌ها می‌آید (PL8). استقامت ملت ایران استقامت ایمانی است (PN8). اگر ملت‌ها در راه صحیح الهی با اخلاص مقاومت ورزند رحمت الهی بر آن‌ها نازل می‌شود (PN20 PN33).</p>	<p>مقاومت و وعده الهی</p>	<p>۸</p>

مفاهیم و کدها	مقولات	ردیف
<p>ظلم‌ستیزی امام موجب بی‌ثباتی سلطه دو‌یست‌ساله دولت‌های غربی بر مناطق مختلف دنیا از جمله آسیا و آفریقا شد (PA5). فکر انقلاب و مقاومت ملت ایران به‌خودی‌خود به سایر ملت‌ها سرایت کرد (PA6). امروز کلمه مشترک میان ملت‌های غرب آسیا مقاومت است که یک جبهه بسیار قوی به وجود آورده است (PA7). اذعان همه صاحب‌نظران داخلی و خارجی بر تأثیرگذاری الگوی مقاومت ملت ایران بر سایر ملت‌ها (PA8). رایج شدن مفهوم دکتترین مقاومت امام بعد از آزادسازی خرمشهر در ادبیات سیاسی جهان (PA15). به ثمر نشستن ایستادگی در سایه نام پیامبر و امام، چهل سال مقاومت، تحمل سختی (PB3). پیروزی‌های ما در طول ۴۰ سال عمر انقلاب مرهون ایستادگی و مقاومت. حزب‌الله و مقاومت عامل اصلی پیشرفت لبنان (PD8). روحیه مقاومت و دین‌داری مردم افغانستان باعث شکست اشغالگران (PD17). پیروزی‌های درخشان جمهوری اسلامی در سایه اعتماد به وعده الهی و صبر و مقاومت رخ داد (PE2). مقایسه دولت - ملت‌هایی که در مقابل آمریکا مطیع هستند با دولت - ملت ایران که در مقابل آمریکا ایستاده است (PG5). شرط اول پیروزی ایستادگی (PH1). شکست‌ناپذیری ملت مقاوم و با بصیرت (PI5). کمک الهی و امداد غیبی باعث ایستادگی ما در برابر آمریکا شده (PI8). دفاع مقدس مظهر ایستادگی، تدبیر و حکمت (PK1). راز ماندگاری و تازگی، شعارهای انقلاب اسلامی ایستادگی و مقاومت (PK5). ملت ایران قدرت خود را از درون کسب کرده (PK6). مقاومت ملت ایران باعث بیداری سایر ملت‌ها در برابر قدرت آمریکا شد (PL10). مقاومت شهدای جنگ تحمیلی و امام باعث بیداری سایر ملت‌های جهان شد (PM1). اقتدار و پیشرفت ما مرهون عزت و ایستادگی ملت ایران (PM5). همه قدرت‌ها اعم از آمریکا و سایر ابرقدرت‌های دنیا در مقابل ملت بیدار و شجاع ناتوان هستند (PN7). جمهوری اسلامی آمریکا را متزلزل کرد (PN18). تأسیس حکومت «نه شرقی، نه غربی» توسط جمهوری اسلامی باعث امید ملت‌ها به سیاست مقاومت در مقابل قدرت‌های استکباری شده است (PN32).</p>	<p>۹</p>	

مفاهیم و کدها	مقولات	ردیف
مسجد هسته مقاومت و مقاومت فرهنگی بالاتر از مقاومت نظامی و امنیتی (PC9). مسجد هسته انواع مقاومت اعم از نظامی و سیاسی و فرهنگی (PD10). مسجد هم پایگاه مقاومت و هم پایگاه هدایت و بصیرت فرهنگی است (PD10). بسیج یک پدیده ابتکاری که نیروی مقاومت آن محدود به دوران مبارزه نیست (PD11). بسیج نیروی مقاومت ممتد و بالنده (PE4). در کارنامه سپاه عمق شخصیت و هویت ملت ایران را می‌توان مشاهده کرد (PE5). جمهوری اسلامی ایران مرکز و محور قوی مقاومت در منطقه (PG3). امروز دنیا ایران را به عنوان مرکز مقاومت علیه استکبار جهانی شناخته است (PN23, PL1).	توسعه مقاومت	۱۰
راه امام حاکمیت دین خدا بر زندگی و جامعه اسلامی و تشکیل جمهوری اسلامی و ظلم‌ستیزی (PA4). جبهه مقاومت طی چهل سال اخیر رو به پیشرفت و گسترش در مناطق مختلف، تنزل قدرت استکباری آمریکا و صهیونیسم (PA16). هدف از مقاومت رسیدن به نقطه بازدارندگی منظور از بازدارندگی در همه زمینه‌ها؛ سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی (PA17). پیروزی ملت ایران به دلیل حسن‌ظن به وعده الهی و این نسخه پیشرفت مسلمین است (PB6). راه استقامت راه رسیدن به تمدن اسلامی و نظام حقیقی اسلامی و جامعه اسلامی (PC1). مردم با وجود برخی اختلاف‌نظرها برای ایران، استقلال و اسلام ایستادگی می‌کنند (PD1). مقاوم‌سازی وظیفه همه است (مسئولان، سیاستمداران، حوزه، دانشگاه و همه فعالین فرهنگی) (PD4). راه پیشرفت تقویت اراده داخلی و عزم ملی در کنار تقویت ارتباط با خدا (PD12). راه پیشرفت در ایستادگی (PE9). با ایستادگی بدون شک همه آمال و آرزوها دست‌یافتنی می‌شود (PH2). استقامت، صبر و ثبات قدم و رسیدن به همه خیرات (PI7). دست‌یابی به منافع ملی فقط با حفظ نظام جمهوری اسلامی امکان‌پذیر است (PL3). علاج ملت ایران برای رسیدن به پیشرفت مقاومت و کسب اقتدار است (PL9). ایجاد موازنه قوا فقط با ایستادگی فراهم می‌شود (PN16). هیچ ملتی با تسلیم در مقابل دشمن به سربلندی و پیشرفت نرسیده (PN17). استقامت ملت‌ها موجب رسیدن به زندگی افتخارآمیز هم در دنیا و هم در آخرت (PN21). ایستادگی در مقابل استکبار باعث رسیدن به پیشرفت و سازندگی و رفاه (PN24).	استقامت	۱۱

به طور خلاصه، رویه تحلیل داده‌ها که منجر به خلق مدل نظری می‌شود شامل شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و اقدامات و پیامدها هستند که مفهوم اصلی یعنی مقاومت را تشریح می‌کنند. در این بررسی برای کشف نحوه ارتباط مقوله‌ها

با یکدیگر، از پارادایم به عنوان ابزار تحلیلی استفاده شده است. اجزای اصلی پارادایم عبارت‌اند از: شرایط، عمل‌ها، عکس‌العمل‌ها و پیامدها.

۴-۳. مدل مفهومی مقاومت

۴-۳-۱. کدگذاری انتخابی

کدگذاری انتخابی به فرایند یکپارچه‌سازی و بهبود مقوله‌ها اشاره دارد. در این مرحله، با استفاده از یافته‌های مراحل کدگذاری قبلی، بعد از انتخاب مقوله محوری، ارتباط نظامند آن را با دیگر مقوله‌ها آشکار می‌سازد و ضمن اثبات روابط میان آن‌ها، مقوله‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند تکمیل می‌کند (Strauss and Corbin, 1990 and Lee, 2001, p. 127). همان‌گونه که بیان شد طراحی مدل مفهومی مقاومت در اندیشه مقام معظم رهبری با استفاده از ابزار پارادایمی انجام شد که ارتباط میان مفاهیم و مقوله‌ها را در چندلایه از جمله عوامل مؤثر، متغیرهای زمینه‌ساز، متغیرهای بازدارنده، نتایج و پیامدها و چشم‌انداز تبیین می‌سازد. در این مدل مفهومی، مفهوم مقاومت متناسب با ۱۱ مقوله کلی عنوان شده در ۱۴۶ کد که از ۹۳ سخنرانی مقام معظم رهبری از سال ۱۳۶۸ تا بهار ۱۳۹۸ استخراج شده است. مقولات یازده‌گانه جهت دسته‌بندی کلی کدها و نشانه‌ها و نیز تحلیل نهایی آن، با روش فرایند محور و ابزار پارادایمی انتخاب گردید.

در طراحی مدل مفهومی که در نمودار شماره ۱ مشخص شده است هر یک از بخش‌ها ناظر به مقولاتی است که خود در دسته‌بندی جزئی‌تر، مفاهیمی را دربر می‌گیرد که با مطالعه بیانات مقام معظم رهبری طی سال‌های ۱۳۶۸ تا بهار ۱۳۹۸ انجام شده و هر مفهوم دارای کد مشخص بوده که حرف P بیانگر نکته کلیدی، حروف انگلیسی نشانگر سال، به طور مثال A:(۱۳۹۸) B:(۱۳۹۷) C:(۱۳۹۶) تا N:(۱۳۶۸) و عدد هم شماره نکته کلیدی را مشخص می‌کند. شماره مقولات در جدول شماره ۲ به ترتیب مشخص شده است.

عوامل مؤثر: ناظر بر مقولات شماره ۱-۳-۴-۶-۸-۱۰ (ماهیت و معنای مقاومت، مقاومت و جمهوری اسلامی، مقاومت مردم‌محور، راهکارهای مقابله با آسیب‌ها و مشکلات مقاومت، مقاومت و وعده الهی و پایگاه مقاومت) است.

متغیرهای بازدارنده: شامل مقولات ۵ و ۷ (آسیب‌ها و مشکلات مقاومت و مقاومت و دشمنان) است.

متغیرهای زمینه‌ساز: شامل مقوله‌های ۶-۴-۸ (مقاومت مردم‌محور، راهکارهای مقاله با آسیب‌ها و مشکلات مقاومت، مقاومت و وعده الهی) است.

نتایج و پیامدها: شامل مقوله ۲-۹-۱۱ (مقاومت و اسلام سیاسی، نتایج مقاومت، چشم‌انداز مقاومت) است.

چشم‌انداز: ناظر بر مقوله ۱۱ (چشم‌انداز مقاومت) است.

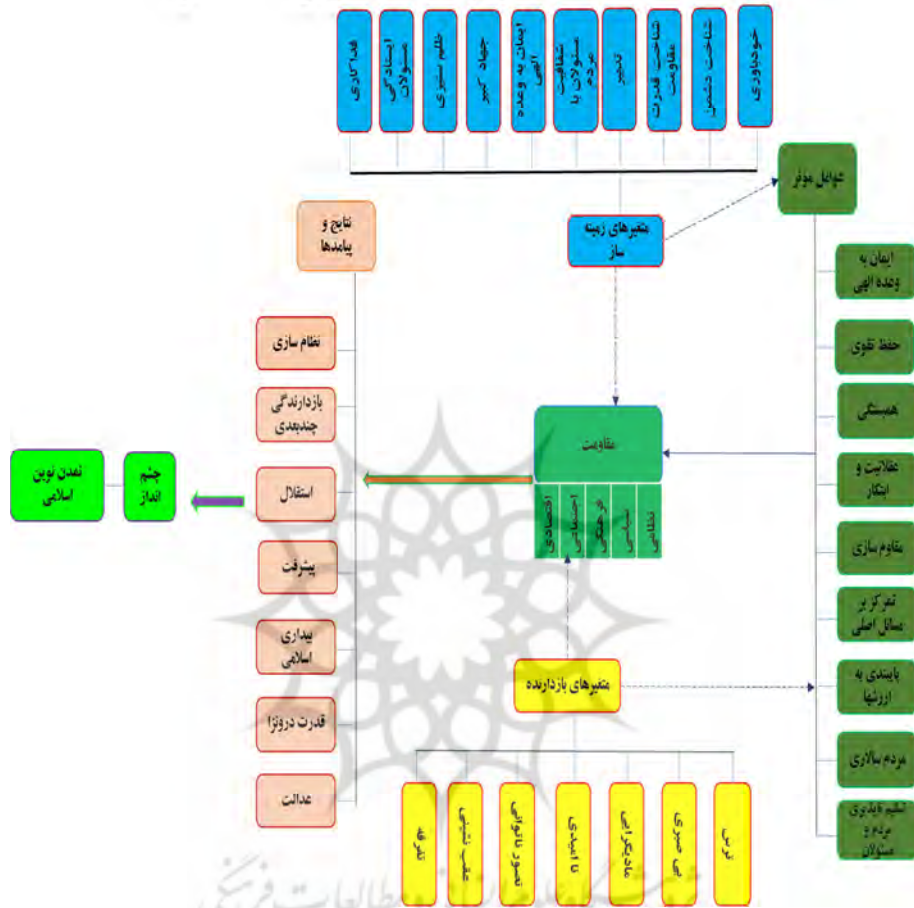
در جدول شماره ۳ به ترتیب ارتباط مفهومی و دلالتی میان یافته‌های تحقیق به شکل دقیق و با تفکیک مقولات و کدها و نسبت آن‌ها با متغیرهای نهایی به دست آمده، نشان داده شده است.

جدول شماره (۳): عوامل، متغیرها و چشم‌انداز مقاومت

اول. عوامل مؤثر									
عوامل مؤثر	ایمان به وعده الهی	همبستگی	حفظ تقوی	عقلانیت و ابتکار	مقاومسازی	تمرکز بر مسائل اصلی	پابندی به ارزش‌ها	مردم‌سالاری	تسلیم ناپذیری مردم و مسئولان
کد و مقوله	PA12 ۸ م	PD1 ۴ م	PD14 ۶ م	PA18 ۶ م	PD3 ۶ م	PA20 ۳ م	PD15 ۱ م	PK3 ۳ م	PK2 ۶ م
دوم. متغیرهای زمینه‌ساز									
متغیرهای زمینه‌ساز	خودمداوری	شناخت دشمن	شناخت قدرت مقاومت	تدابیر	شفافیت مسئولان با مردم	ایمان به وعده الهی	جهاد کبیر	ایستادگی مسئولان	فداکاری
کد و مقوله	PI1 ۴ م	PD6 ۶ م	PA14 ۶ م	PN11 ۶ م	PE10 ۶ م	PA12 ۸ م	PD18 ۱ م	PI12 ۶ م	PI4 ۶ م
سوم. متغیرهای بازدارنده									
متغیرهای بازدارنده	توس	بی‌صبری	مادیکرایبی	نامیدی	تصور ناآرامی	عقب‌نشینی	تفرقه		
کد و مقوله	PK4 ۵ م	PK4 ۵ م	PK4 ۵ م	PH3 ۷ م	PH3 ۷ م	PB7 ۵ م	PE3 ۷ م		
چهارم. نتایج و پیامدها									
نتایج و پیامدها	نظام‌سازی	بازآزادگی چندبعدی	استقلال	بیشرفت	بیداری اسلامی	قدرت درونزا	عدالت		
کد و مقوله	PD16 ۲ م	PA17 ۱۱ م	PG5 ۹ م	PN24 ۱۱ م	PL10 ۹ م	PD12 ۱۱ م	PM2 ۲ م		
پنجم. چشم‌انداز									
چشم‌انداز	تمدن نوین اسلامی								
کد و مقوله	PC1 ۱۱ م								

با توجه به داده‌های جدول بالا، حال می‌توان نسبت عناصر مقاومت را منطبق با اندیشه مقام معظم رهبری به شکل نمودار شماره ۱ نمایش داده و تصویری کلی از الگوی مفهومی مقاومت را ترسیم نمود:

نمودار شماره (۱): مدل مفهومی مقاومت مبتنی بر اندیشه رهبری

۵. تحلیل مدل مفهومی مقاومت

۱-۵. ماهیت و معنای مقاومت

تحلیل و بررسی داده‌ها در این خصوص دلالت بر محوریت چند گزاره در الگوی مفهومی مقاومت رهبری دارد:

گزاره (۱). مقاومت ماهیتی فراگیر دارد.

ماهیت و معنای مقاومت در نقطه کانونی مدل مفهومی در اندیشه مقام معظم رهبری صرفاً به یک بعد محدود نمی‌شود بلکه مقاومت در همه ابعاد فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و نظامی مدنظر است.

«مسجد هسته مقاومت است، منتها مقاومت بآنواعه؛ مقاومت فرهنگی، مقاومت سیاسی و در جای خود هم مقاومت امنیتی و نظامی؛ کما اینکه در مساجد این‌گونه بوده» (بیانات در دیدار ائمه جماعات مساجد استان تهران، ۱۳۹۵/۰۵/۳۱).

در همین راستا ایشان جهاد کبیر را به عنوان یکی از انواع جهاد اصغر در حقیقت مترادف با تسلیم‌ناپذیری و مقاومت در میدان‌های مختلف عنوان می‌سازند. جهاد کبیر مفهومی جدید برگرفته از آیات الهی در اندیشه مقام معظم رهبری به وضوح بیانگر عمق پیوند مقاومت با سنت الهی و اهمیت آن در کنار جهاد به عنوان مهم‌ترین عنصر نگهدارنده دین و ارزش‌های الهی و انسانی است:

«جهاد اکبر که از همه سخت‌تر است، جهاد با نفس است، همان چیزی است که هویت ما را، باطن ما را حفظ می‌کند؛ جهاد اصغر، مجاهدت با دشمن است، منتها در بین جهاد اصغر یک جهاد هست که خدای متعال آن را «جهاد کبیر» نام نهاده که آن همین است. «جهاد کبیر» یعنی چه؟ یعنی اطاعت نکردن از دشمن، از کافر؛ از خصمی که در میدان مبارزه با تو قرار گرفته اطاعت نکن. اطاعت یعنی چه؟ یعنی تبعیت نکن. تبعیت نکردن در کجا؟ در میدان‌های مختلف؛ تبعیت در میدان سیاست، در میدان اقتصاد، در میدان فرهنگ، در میدان هنر. در میدان‌های مختلف از دشمن تبعیت نکن؛ این شد «جهاد کبیر» (بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام، ۱۳۹۵/۰۳/۰۳ و ارجاع به مقوله ۱، کدهای PA3, PA4, PA10, PA11, PA14, PA15).

گزاره (۲). مقاومت اسلامی، متکی به آموزه‌های توحیدی است.

از نظر ایشان مقاومت مفهومی برگرفته از متن آیات الهی است که امام خمینی بدان معنا بخشید:

«در ادبیات سیاسی بین‌المللی، عنوان «مقاومت به شیوه امام خمینی» یک عنوان است. آنچه در تعبیرات فرنگی‌ها وجود داشت و بعد از قضیه آزادسازی خرمشهر خیلی این اصطلاح شایع شد، «دکترین مقاومت امام خمینی» است؛ این را مطرح کردند و مقاله‌ها نوشتند» (بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴ و ارجاع به مقوله ۲، کدها PA1, PA2, PA15, PD16, PL5).

گزاره (۳). مقاومت در اهداف و نه روش‌ها است.

آنچه در بحث مقاومت اهمیت دارد اینکه مقاومت در اهداف و ارزش‌ها جایز بوده و در روش‌ها مقاومت لازم نیست. نکته مهم‌تر اینکه نباید در شناخت اهداف و روش‌ها دچار اشتباه شد (بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۳/۰۶/۳۱ و ارجاع به مقوله ۱، کد PN9).

۲-۵. آسیب‌ها و مشکلات

در مسیر مقاومت همواره کارشکنی‌های دشمن، تفرقه‌افکنی و تبلیغات منفی وجود دارد. از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی آمریکا، رژیم صهیونیستی و محور ضدانقلاب اسلامی همه توان خود را برای تسلیم و شکست ملت ایران و سایر ملت‌های مسلمان که به پیروی از ایران در مقابل نظام سلطه ایستاده‌اند بکار گرفته‌اند اما این فقط بخشی از موانع بر سر راه مقاومت است. در اندیشه رهبری علاوه بر اقدامات دشمنان، آسیب‌های دیگری نیز ملت ایران و سایر ملت‌ها را در مسیر مقاومت با مانع و دشواری مواجهه می‌سازد. دلایل مهم بروز این آسیب عبارتند از:

اول. بروز سستی در داخل

«هر جا که می‌بینید یک عقب‌نشینی‌ای انجام گرفته است، یک ناکامی‌ای پیش آمده است، به خاطر این است که در استقامت ما سستی پیدا شده بود. هر جا استقامت کردیم، پیش رفتیم» (بیانات در دیدار مردم مازندران در سالگرد حماسه شش بهمن، ۱۳۸۸/۱۱/۰۶ و ارجاع به مقوله ۵، کد PK4).

دوم. حاکمیت بینش‌های غلط

آسیب‌شناسی مسیر مقاومت در اندیشه رهبری با تأکید بر نوع نگرش و تصویر ذهنی مردم و مسئولان از مقاومت و همچنین نحوه ارتباط مردم و مسئولان را دربر می‌گیرد: «خطای بزرگ، این است که کسی تصور کند که در مقابل گردن‌کلفت‌های عالم نمی‌شود مقاومت کرد، نمی‌شود ایستاد» (بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۰۳/۱۴ و ارجاع به مقوله ۴، کد PA13).

سوم. عدم ارتباط پویا بین مردم و مسئولان

«علت اینکه بسیاری از کشورهای به ظاهر مستقل توانایی مقاومت در مقابل فشارهای

سلطه‌گر را ندارند، پیوند نخوردن اراده مسئولان این کشورها و نبود پشتوانه افکار عمومی است» (دیدار رئیس‌جمهور روسیه سفید با رهبر انقلاب، ۱۳۸۵/۰۸/۱۵ و ارجاع به مقوله ۵ کد PNI).

نکته قابل تأمل در آسیب‌شناسی مقاومت از نظر مقام معظم رهبری اشاره به این نکته مهم است که نباید تصور کرد جبهه حق چون حق است پیروز می‌شود بلکه بی‌صبری، مادی‌گرایی و عشرت‌طلبی موجب شکست جبهه حق می‌شود (بیانات در دیدار بسیجیان استان کرمانشاه، ۱۳۹۰/۰۷/۲۲ و ارجاع به مقوله ۶، کد PI13).

۳-۵. راهکارهای مقابله با آسیب‌ها و مشکلات

اول. اتکاء به نصرت الهی

مهم‌ترین راهکار مقابله با آسیب‌ها و مشکلات بر سر راه مقاومت و ایستادگی، ایمان به نصرت الهی است امری که در آیات الهی به آنانی که ایستادگی ورزند وعده داده شده است: «مقاومت هم جز در سایه ایمان بالله و اتکا بالله و اعتماد به وعده الهی ممکن نیست؛ خدای متعال وعده فرموده است، با تأکید فرموده است: وَ لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ» (بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۹۷/۰۹/۰۴ و ارجاع به مقوله ۸، کدهای PA12, PB4, PB5, PB6, PE1).

دوم. درون‌زا نمودن مقاومت و رهایی از وابستگی

مقاومت درون‌زا، اتکای به توانمندی‌های داخلی و نیز مقاوم‌سازی درونی نیز از نظر مقام معظم رهبری راهکار مهمی است که باید مورد توجه مردم و مسئولان قرار گیرد (بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۱/۰۳/۲۹ و ارجاع به مقوله ۶، کدهای PD5, PH6).

«وقتی که یک ملت تصمیم می‌گیرد بایستد، وقتی که به حمایت الهی و به قدرت درونی خود و استعداد درونی خود باور داشت و باور کرد، چیزی نمی‌تواند جلوی او را بگیرد» (بیانات در دیدار دانشمندان هسته‌ای، ۱۳۹۰/۱۲/۰۳ و ارجاع به مقوله ۴، کد PII).

سوم. مقاوم‌سازی کشور

مهم‌ترین راه رسیدن مقاومت و عبور از کارشکنی‌های دشمنان خارجی و مشکلات و

آسیب‌های داخلی، مقاومت‌سازی خود در داخل است:

«وظیفه ما این است که ما کشور را، هم نیرومند کنیم، هم مقاوم کنیم؛ قدرت کشور را بالا ببریم و آن را مقاوم‌سازی کنیم» (بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۹۵/۱۰/۱۹ و ارجاع به مقوله‌های ۶ و ۸، کد PE1).

چهارم. مردم‌محوری

مردم‌سالاری دینی یکی از عناصر مهم گفتمان انقلاب اسلامی است که در اندیشه امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) و آیت‌الله خامنه‌ای تلاش شده است سازوکار اجرای نظام مردم‌سالاری دینی تبیین شود. در همین راستا راهبرد مقاومت چه در بعد ملی و چه در جهان اسلام اساساً بر اراده مردم مبتنا دارد.

«امروز سیاست‌های استکباری همچون بلایی بزرگ به جان بشریت افتاده و تنها راه پیشرفت و پیروزی کشورهای مستقل، «ایستادگی» و «تکیه بر توده‌های مردم» در «جنگ اراده‌ها» است. جنگ‌های امروز دنیا در واقع «جنگ اراده‌ها» است» (دیدار رئیس جمهوری ونزوئلا با رهبر انقلاب، ۱۳۹۴/۰۹/۰۲ و ارجاع به مقوله ۴، کد PE6).

پنجم. پالایش و ارتقای گفتمانی

اسلام سیاسی گفتمانی است که حول مفهوم مرکزی «اسلام تنها راه‌حل» نظام یافته است. این گفتمان مدعی است اسلام در خصوص سیاست و دولت نظریه مستقلی دارد. مقابله با سلطه استکبار و نظام استبدادی تنها راه رسیدن به استقلال و عزت ملی در گفتمان اسلام سیاسی امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) تلقی می‌شود. در این میان اندیشه رهبری نیز در تداوم این گفتمان روایت سیاسی امام خمینی از اسلام را که به عنوان راه هدایت، سعادت و پیشرفت جوامع مورد شناسایی قرار می‌گیرد، به عنوان مبنای فلسفی و همچنین مبنای ایستادگی و استقامت در برابر ظلم استکبار برشمرده‌اند.

«عامل مهم تسلیم‌ناپذیری و ایستادگی ملت ایران در راه پرافتخار خود، فلسفه سیاسی و مکتب سیاسی امام است که ملت ما از بن دندان به آن اعتقاد دارند» (بیانات در مراسم پانزدهمین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۸۳/۰۳/۱۴ و ارجاع به مقوله ۲، کد PN10).

۵-۴. نتایج و پیامدهای مقاومت

مهمترین نتیجه مقاومت «صیانت از خود» و توسعه اندیشه «بیداری و استقلال» در گستره

جهانی است. از این منظر پیروزی انقلاب اسلامی، بیداری اسلامی، پیشرفت و حرکت در مسیر بازدارندگی از جمله نتایج و پیامدهای مقاومت محسوب می‌شود (بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۶/۰۴/۱۳۹۵ و ارجاع به مقوله‌های ۹ و ۱۱، کدهای PM5, PD12). بعد از چهار دهه از پیروزی انقلاب اسلامی مقاومت به فصل مشترک میان همه ملت‌ها به ویژه در منطقه غرب آسیا تبدیل شده است و شکست آمریکا در عراق، سوریه، لبنان و فلسطین محصول مقاومت است (بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۴/۰۳/۱۳۹۸ و ارجاع به مقوله ۹، کد PA7).

در یک دسته‌بندی بر اساس کدگذاری بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) مهم‌ترین نتایج مقاومت عبارت‌اند از:

الف) پیروزی انقلاب اسلامی و پیشرفت در عرصه علمی و فناوری، دفاع مقدس، مبارزه با تحریم‌ها و مبارزه با نفوذ؛

ب) بی‌ثبات شدن نظام سلطه بیش از دو قرن نظام سلطه در آسیا و آفریقا؛

ج) تأثیر اندیشه مقاومت بر سایر ملت‌ها (بیداری اسلامی)؛

د) استقلال؛

ه) پیروزی و پیشرفت برخی ملت‌های منطقه همچون حزب‌الله لبنان، افغانستان در برابر اشغالگران و...؛

و) امیدواری ملت‌ها به سیاست مقاومت؛

ز) حرکت در مسیر بازدارندگی در ابعاد مختلف نظامی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی (ارجاع به مقوله ۹، کدهای PA5, PA6, PA7, PD8).

۵-۵. چشم‌انداز مقاومت

مقاومت وعده الهی به ملتی است که با فداکاری، بصیرت، امید، صبر و شجاعت راه ابتکار و عقلانیت را فعالانه در پیش می‌گیرد و علی‌رغم تهدید و تطمیع دشمنان در مقابل ظلم نظام سلطه می‌ایستد چراکه راه رسیدن به پیشرفت و ارزش‌های اسلام ناب فقط با مقاومت امکان‌پذیر است. هدف مقاومت از نظر رهبری رسیدن به بازدارندگی در همه زمینه‌هاست. از نظر ایشان این بازدارندگی اکنون در برخی زمینه‌ها به ویژه حوزه دفاعی فراهم شده است:

«ما امروز در بخش نظامی تا حدود زیادی به این بازدارندگی رسیده‌ایم. این هم که می‌بینید روی مسئله موشک و مانند این حرف‌ها اصرار می‌کنند، به خاطر همین است؛ می‌دانند که ما به بازدارندگی رسیده‌ایم، به نقطه تثبیت رسیده‌ایم، می‌خواهند کشور را از این محروم کنند و البته هرگز نخواهند توانست» (بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۰۳/۱۴ و ارجاع به مقوله ۱۱، کد PA17).

نتیجه‌گیری

مقاومت در اندیشه مقام معظم رهبری به عنوان یک مسیر حرکت و مکتب فکری عنوان شده است که برگرفته از آموزه‌های الهی و به تاسی از راه پیامبران و ائمه بر حفظ ارزش‌های ثابت و اصیل اسلامی در مقابل نظام سلطه تأکید می‌ورزد. مقاومت از نظر ایشان اقدامی مبتکرانه و نه منفعلانه، عقلانی و نه احساسی، شجاعانه و نه مرعوبانه و امیدوارانه و نه مأیوسانه در برابر هرگونه زیاده‌خواهی نظام سلطه غربی است. در اندیشه مقام معظم رهبری مقاومت امری یک‌بُعدی و محدود به جنبه دفاعی و نظامی نیست بلکه ابعاد دیگر از جمله فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی را دربر می‌گیرد و امروزه مقاومت فرهنگی باید مورد توجه بیشتری قرار گیرد. ایشان مسجد، بسیج مردمی و سپاه را به عنوان هویت مقاومت و پایگاه آن می‌دانند و معتقدند مسیر مقاومت فقط با حضور مردم و اراده مردم به مقاومت امکان‌پذیر است. پیروزی انقلاب اسلامی، آزادسازی خرمشهر و دفاع مقدس و نیز ایستادگی ملت ایران را در برابر فشارهای آمریکا و هم‌پیمانانش از پیامدهای مقاومت برشمرده‌اند که امروزه این پیروزی‌ها به نقطه امید و الگوی سایر ملت‌ها به ویژه در غرب آسیا و آفریقا تبدیل شده است. در اندیشه مقام معظم رهبری راهبرد مقاومت باید ملت‌ها و کشورها را به سمت بازدارندگی چندبُعدی هدایت کند و این مهم جز با ایمان به وعده الهی، همبستگی ملی، اتکا به قدرت و توانمندی‌های درونی به دست نمی‌آید. ترس از هزینه‌های مقاومت، یأس و بی‌صبری، مادی‌گرایی و عشرت‌طلبی از جمله آسیب‌هایی مقاومت است. از نظر ایشان راه مبارزه با آسیب‌ها و عبور از موانع؛ شناخت دشمن، شناخت قدرت مقاومت، تکیه بر قدرت درون‌زا، مقاوم‌سازی، همبستگی ملی، مقاومت با تدبیر و فداکارانه و مهم‌تر از همه ایمان به نصرت و وعده الهی است. آنچه مسلم است افق و چشم‌انداز

مقاومت در اندیشه رهبری ایجاد تمدن نوین اسلامی است. تمدنی که مردم‌سالاری، عدالت، آزادی، کرامت انسانی پیشرفت و عزتمندی در دنیا و آخرت از مهم‌ترین ویژگی‌های آن محسوب می‌شود. در این مقاله مدل مفهومی مقاومت مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری به عنوان موضوعی بدیع طراحی و تبیین شد. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌هایی که الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، تمدن نوین اسلامی و موضوعات مشابه را مورد توجه قرار می‌دهند راهبرد مقاومت اسلامی در نظریه و عمل رهبر انقلاب مورد توجه جدی‌تری قرار گیرد و به عنوان نظریه‌ای راهبردی و راهگشا از نظر علمی تبیین شود.

یادداشت‌ها

1. Grounded Theory

۲. در اینجا P نشان‌دهنده نکات کلیدی و مخفف کلمه Point است. A, B, C, D, E, ... M. بیانگر سال‌های مختلف از ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۸ و N سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۶۸ است. ۱ و ۲ و ۳ و ... بیانگر شماره نکته کلیدی است. به عنوان مثال PA7 بیانگر نکته کلیدی شماره ۷ است که در بیانات رهبری در سال ۱۳۹۸ استخراج شده است.
۳. در این جدول مقولات به ترتیب از عدد ۱ تا ۱۱ شماره‌گذاری شده است.

کتابنامه

- قرآن کریم.
- بیانات مقام معظم رهبری (تماماً از سایت رسمی khamenei.ir نقل شده است).
- اکبری، حسین (۱۳۹۷). *تقابل گفتمان مقاومت و گفتمان نظام سلطه*. تهران: انتشارات دانشگاه امام حسین علیه‌السلام.
- الوانی، سیدمهدی؛ دانایی‌فرد، حسن و آذر، عادل (۱۳۸۶). *روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت*. تهران: انتشارات صفار.
- پوستین‌چی، زهره و متقی، ابراهیم (۱۳۹۱). «انقلاب اسلامی ایران و برسازي هنجار سياسي مقاومت در روابط بين الملل»، *فصلنامه آفاق امنیت*. ۵(۱۶)، ۷۶-۴۹.
- دادوند، محمد و همکاران (۱۳۹۷). «تأثیر انقلاب اسلامی بر هندسه قدرت مقاومت اسلامی در غرب آسیا»، *فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام*. ۷(۲۵)، ۷۹-۹۹.

- رضاپور، حسین (۱۳۹۳). «تأثیر انقلاب اسلامی بر نظام بین‌الملل»، فصلنامه مطالعات/انقلاب اسلامی، ۱۱(۳۷)، ۱۵۸-۱۴۱.
- قادری کنگاوری، روح‌الله (۱۳۹۲). «نظریه مقاومت در روابط بین‌الملل؛ رویکرد ایرانی - اسلامی نفی سبیل و برخورد با سلطه»، مجله سیاست دفاعی، ۲۱(۸۲)، ۲۴۸-۱۹۱.
- قاسمی، بهزاد (۱۳۹۷). «ژئوپلیتیک محور مقاومت و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بر اساس گفتمان انقلاب اسلامی»، فصلنامه آفاق امنیت، ۱۱(۳۸)، ۳۳-۵.
- قرلسفی، محمدتقی و فرخی، سمیه (۱۳۹۲). «پارادایم مقاومت و بیداری اسلامی در پرتو تحولات شمال آفریقا و خاورمیانه»، فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، ۱۰(۲)، ۱۶۰-۱۳۹.
- قهرمان، میثم و کشاورز، هادی (۱۳۹۵). «تحلیل محتوای کیفی الگوی نظام سیاسی در کتاب ولایت فقیه امام خمینی رحمه‌الله‌علیه»، دوفصلنامه دانش سیاسی، ۱۲(۱)، ۱۶۲-۱۳۹.
- لیوتار، ژان فرانسوا (۱۳۹۵). وضعیت پست‌مدرن (حسینعلی نوذری، مترجم). تهران: انتشارات گام نو.
- محمودی، محمود (۱۳۹۲). «اسلام‌گرایی: گفتمان مقاومت»، فصلنامه جامعه‌شناسی تاریخی، ۵(۲)، ۹۱-۷۱.
- مهری، کریم (۱۳۹۵). «دولت اسلامی بر اساس بیانات مقام معظم رهبری: روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد»، دوفصلنامه دانش سیاسی، ۲۴(۲)، ۵۸-۳۱.
- میرقادری، فضل‌الله و کیانی، حسین (۱۳۹۱). «بن‌مایه‌های ادبیات مقاومت در قرآن»، فصلنامه ادبیات دینی، ۱(۱)، ۹۷-۶۹.

- Fernandez, Walter D. (2004). "Using The Glaserian Approach in Grounded Studies of Emerging Business Practices", *Electronic Journal of Business Research Methods*. 2(2).
- Lee, J. (2001). *A Grounded Theory: Integration and Internalization in ERP*. Adopion an use Unpublished Doctoral Dissertation, University of Nebreska, Proquest UMT Database.
- Martin, Patricia Y. and Turner, Barry A. (1986). Grounded Theory and Organizational Research, *The Journal of Applied Behavioral Science*. 22(2).
- Neuman, Lawrence (1997). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. 3d. ed. Boston, Allgn and Bacon.
- Strauss, A. and Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Technique* (2nd) Edition. sage, Newbury Park, London.